

PRAWO KONSTYTUCYJNE I USTRÓJ ORGANÓW OCHRONY PRAWNEJ DLA PRAKTYKÓW

Objaśnienia, wzory pism,
pytania i kazusy

Artur Biłgorajski

LEX

a Wolters Kluwer business

PRAWO KONSTYTUCYJNE I USTRÓJ ORGANÓW OCHRONY PRAWNEJ DLA PRAKTYKÓW

Objaśnienia, wzory pism,
pytania i kazusy

Artur Biłgorajski

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2013

Stan prawny na 1 grudnia 2012 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Ewa Fonkowicz

Opracowanie redakcyjne
Anna Łubińska-Bujak

Łamanie
JustLuk Łukasz Drzewiecki, Justyna Szumieł, Krystyna Szych

Projekt okładki i stron tytułowych
Sławomir Sobczyk

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska SA, 2013

ISBN: 978-83-264-4131-8

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska SA

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
1. Akty normatywne	9
2. Organy i instytucje	10
3. Publikatory i czasopisma	10
Uwagi wprowadzające	13
Rozdział I	
Multicentryczność systemu prawa Rzeczypospolitej Polskiej i jej konsekwencje	17
1. Istota multicentryczności systemu prawa	17
1.1. Multicentryczność wewnętrzna	19
1.2. Multicentryczność mieszana	22
1.3. Multicentryczność zewnętrzna	25
2. Hierarchia źródeł prawa w multicentrycznym systemie prawa Rzeczypospolitej Polskiej	28
2.1. Istota zasady hierarchicznej budowy systemu prawa	28
2.2. Założenie spójności systemu prawa	28
2.3. Redukcja znaczenia zasady hierarchicznej budowy systemu prawa....	29
2.4. Hierarchia źródeł powszechnie obowiązującego prawa w Rzeczypospolitej Polskiej	30
3. Pozycja i rola konstytucji w multicentrycznym systemie prawa Rzeczypospolitej Polskiej	31
3.1. Szczególna treść konstytucji	32
3.2. Szczególna forma konstytucji	32
3.3. Szczególna moc prawna konstytucji	33
3.4. Struktura i charakter prawny norm konstytucji	41
3.5. Zasady i formy stosowania konstytucji	46
3.5.1. Wykładnia konstytucji	48
3.5.2. Wykładnia ustaw w zgodzie z konstytucją	50
3.6. Gwarancje przestrzegania konstytucji	51
4. Pozycja i rola źródeł prawa międzynarodowego i unijnego w multicentrycznym systemie prawa Rzeczypospolitej Polskiej	52
4.1. Powszechne (ogólne) zasady prawa międzynarodowego	52

4.2. Umowy międzynarodowe	53
4.3. Zwyczajowe normy prawa międzynarodowego	56
4.4. Prawo Unii Europejskiej	57
4.5. Jednostronne akty Rzeczypospolitej Polskiej	59
4.6. Orzecznictwo	60
5. Konsekwencje fenomenu multicytryczności w sferze stosowania prawa	61

Rozdział II

Skarga konstytucyjna	63
1. Geneza skargi konstytucyjnej	63
2. Konstrukcja skargi konstytucyjnej	64
2.1. Wskazanie miejsca i daty sporządzenia skargi konstytucyjnej	65
2.2. Oznaczenie adresata skargi: <i>Trybunał Konstytucyjny</i>	65
2.3. Określenie podmiotu występującego ze skargą konstytucyjną	66
2.4. Oznaczenie rodzaju pisma procesowego: <i>Skarga konstytucyjna</i>	68
2.5. Określenie przedmiotu skargi konstytucyjnej	69
2.6. Uzasadnienie skargi konstytucyjnej	75
2.7. Pieczęć i podpis adwokata albo radcy prawnego	79
2.8. Wskazanie załączników	79
3. Wzór skargi konstytucyjnej	80

Rozdział III

Skarga na przewlekłość postępowania	85
1. Prawo do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki	85
2. Geneza skargi na przewlekłość postępowania	87
3. Konstrukcja skargi na przewlekłość postępowania	88
3.1. Wskazanie miejsca i daty sporządzenia skargi	88
3.2. Oznaczenie adresata skargi	91
3.3. Określenie podmiotu występującego ze skargą	93
3.4. Wskazanie sygnatury akt	99
3.5. Oznaczenie rodzaju pisma procesowego	99
3.6. Określenie przedmiotu skargi	99
3.7. Uzasadnienie skargi	102
3.8. Podpis skarżącego albo pieczęć i podpis reprezentującego go fachowego pełnomocnika	108
3.9. Wykaz załączników	108
4. Wzór skargi na przewlekłość postępowania	109

Rozdział IV

Rzecznik Praw Obywatelskich i jego wpływ na procesy tworzenia i stosowania prawa	113
1. Geneza Rzecznika Praw Obywatelskich	113
2. Pozycja ustrojowa Rzecznika Praw Obywatelskich	114
3. Zakres działania Rzecznika Praw Obywatelskich	115
4. Formy działania Rzecznika Praw Obywatelskich	119

5. Konstrukcja wniosku do Rzecznika Praw Obywatelskich	124
6. Wzór wniosku do Rzecznika Praw Obywatelskich	125

Rozdział V

Rzecznik Praw Dziecka i jego wpływ na procesy tworzenia i stosowania prawa	127
1. Geneza Rzecznika Praw Dziecka	127
2. Pozycja ustrojowa Rzecznika Praw Dziecka	128
3. Zakres działania Rzecznika Praw Dziecka	129
4. Formy działania Rzecznika Praw Dziecka	131
5. Rzecznik Praw Dziecka a Rzecznik Praw Obywatelskich	134
6. Zgłoszenie Rzecznikowi Praw Dziecka naruszenia praw lub dobra dziecka	135
7. Wzór zgłoszenia Rzecznikowi Praw Dziecka naruszenia praw lub dobra dziecka	136
8. Przykład zgłoszenia RPD naruszenia praw lub dobra dziecka	137

Rozdział VI

Prawo łaski Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej	140
1. Geneza prawa łaski	140
2. Zakres prawa łaski	141
3. Treść prawa łaski	143
4. Dysponent prawa łaski	148
5. Podstawa prawna prawa łaski	148
6. Wszczęcie postępowania ułaskawieniowego	149
7. Konstrukcja prośby o ułaskawienie	151
7.1. Wskazanie miejsca i daty sporządzenia prośby	151
7.2. Oznaczenie adresata prośby	152
7.3. Określenie podmiotu występującego z prośbą	153
7.4. Wskazanie sygnatury akt	155
7.5. Oznaczenie rodzaju pisma procesowego: <i>Prośba o ułaskawienie</i>	156
7.6. Określenie przedmiotu prośby	156
7.7. Uzasadnienie prośby	157
7.8. Podpis uprawnionego	159
7.9. Wskazanie załączników	159
8. Wzór prośby o ułaskawienie nr 1	160
9. Wzór prośby o ułaskawienie nr 2	162

Rozdział VII

Pytania, testy, kazusy	164
1. Wielopłaszczyznowy sprawdzian kompetencji	164
2. Rozwiązanie wielopłaszczyznowego sprawdzianu kompetencji	169
3. Test jednokrotnego wyboru nr 1	175
4. Rozwiązanie testu jednokrotnego wyboru nr 1	179
5. Test jednokrotnego wyboru nr 2	181
6. Rozwiązanie testu jednokrotnego wyboru nr 2	185

Wykaz wykorzystanych materiałów	187
1. Publikacje naukowe	187
2. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego	192
3. Orzeczenia Sądu Najwyższego	196
4. Orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego	197
5. Orzeczenia sądów powszechnych	197
6. Orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	198
7. Orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu	198
8. Orzeczenia innych sądów	201
9. Akty normatywne	201
10. Inne źródła	203

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Akty normatywne

- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k.s. – ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2007 r. Nr 111, poz. 765 z późn. zm.)
- Konstytucja PRL – Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz. U. Nr 33, poz. 232 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- KPP UE – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 303 z 14.12.2007, s. 1, z późn. zm.)
- k.p.w. – ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 133, poz. 848 z późn. zm.)
- p.p.s.a. – ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 270 z późn. zm.)
- pr. adw. – ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 146, poz. 1188 z późn. zm.)
- pr. not. – ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1158 z późn. zm.)

- traktat lizboński – Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólną Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010, s. 13)
- TWE – Traktat ustanawiający Wspólną Europejską (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 321E z 29.12.2006, s. 37)
- u.o.p.z. – ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 768 z późn. zm.)
- u.s.n.p. – ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. Nr 179, poz. 1843 z późn. zm.)
- ustawa o RPD – ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.)
- ustawa o RPO – ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn.: Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.)
- ustawa o SN – ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 z późn. zm.)
- ustawa o TK – ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 z późn. zm.)
- ustawa o TS – ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o Trybunale Stanu (tekst jedn.: Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 925 z późn. zm.)
- u.u.m. – ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych (Dz. U. Nr 39, poz. 443 z późn. zm.)

2. Organy i instytucje

- ETPC – Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu
- NSA – Naczelny Sąd Administracyjny
- RPD – Rzecznik Praw Dziecka
- RPO – Rzecznik Praw Obywatelskich
- SA – sąd apelacyjny
- SN – Sąd Najwyższy
- SO – sąd okręgowy
- TK – Trybunał Konstytucyjny
- TSUE – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Luksemburgu

3. Publikatory i czasopisma

- Biul. SN – Biuletyn Informacyjny Sądu Najwyższego
- Dz. U. – Dziennik Ustaw

Dz. Urz. UE	– Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
M.P.	– Monitor Polski
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
OTK-B	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria B
PiP	– Państwo i Prawo
PPE	– Przegląd Prawa Egzekucyjnego
Prz. Pod.	– Przegląd Podatkowy
Prz. Sejm.	– Przegląd Sejmowy
PS	– Przegląd Sądowy
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNSA	– Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Za sprawą praktyki konstytucyjnej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej ukształtował się stereotyp, którego sens można sprowadzić do następującej formuły: „konstytucja jest po to, żeby być, a nie po to, aby ją stosować”. Ustawa zasadnicza z dnia 22 lipca 1952 r.¹ nie stanowiła bowiem realnego regulatora konkretnych stosunków społecznych, lecz pozostawała zbiorem nierzeczywistych – choćby nawet w założeniu demokratycznych – zasad. „Niejurydyczność” Konstytucji PRL wyrażała się m.in. w tym, iż – z jednej strony – zawierała ona normy hasła, tzn. normy zbyt ogólnikowe, aby mogły wprost spełniać rolę regulacyjną w systemie prawnym, z drugiej zaś strony była fikcyjna, co znaczy, że rzeczywiste mechanizmy życia publicznego (sprawowania rządów, pojmowania i gwarantowania praw obywatelskich itd.) były zupełnie odmienne od tych, które literalnie zapisano w ustawie zasadniczej, oraz że były „napędzane” przez inną maszynę niż to przewidziano – wprost lub pośrednio – w ustawie zasadniczej². Nic więc dziwnego, że już w uchwale z 1955 r. Izba Cywilna Sądu Najwyższego stanęła na następującym stanowisku: „Normy konstytucyjne konstytuują podstawowe zasady prawne stanowiące zrąb nadbudowy prawnej nienadający się z reguły do praktycznego stosowania bez rozwinięcia w ustawach zwykłych i innych aktach normatywnych”³. Echa zacytowanego stanowiska można odnaleźć również w wypowiedziach przedstawicieli nauki prawa, z których warto przywołać te najdosadniejsze. Na przykład J. Stembrowicz wyraził pogląd, że „prawny charakter konstytucji [PRL – przyp. A.B.] siłą faktu stawał w cieniu jej politycznych zadań”⁴. W. Szyszkowski stanął na stanowisku, że „(...) promieniowanie konstytucji [PRL – przyp. A.B.] i jej oddziaływanie interpretacyjne (...) sprowadza się do zera albo niewymiernie drobnego współczynnika”⁵. Z kolei M. Safjan zauważył, że w czasach PRL „konstytucja była tylko *decorum*, ale też cynicznie osadzano ją w tej roli i nikt nie oczekiwał więcej”⁶. Zarysowaną sytuację trafnie puentuje następujący dowcip: „Konstytucja PRL z 1952 r. zawsze była w doskonałym stanie, bo nigdy nie była używana”⁷.

¹ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (Dz. U. Nr 33, poz. 232 z późn. zm.).

² M. Kruk, *Konstytucja jako ustawa zasadnicza państwa* (w:) *Zasady podstawowe polskiej Konstytucji*, red. W. Sokolewicz, Warszawa 1998, s. 14–15.

³ B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 1999, s. 91.

⁴ Z. Witkowski, *Konstytucja pisana a konstytucja faktyczna w Polsce – garść refleksji* (w:) *Prawa człowieka. Społeczeństwo obywatelskie. Państwo demokratyczne. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Pawłowi Sarneckiemu*, red. P. Tuleja, M. Florczak-Wątor, S. Kubas, Warszawa 2010, s. 204.

⁵ Tamże, s. 205.

⁶ Tamże, s. 206.

⁷ Tamże, s. 204.

Wzmiankowany na wstępie stereotyp, wciąż niestety pokutujący, czas odesłać do lamusa! A to dlatego, że obowiązująca Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁸ – zarówno z uwagi na jednoznaczną treść art. 8 ust. 2, jak i ze względu na sposób wysłowienia swoich norm – może być (i w praktyce bardzo często [coraz częściej!] jest) stosowana bezpośrednio, zarówno w płaszczyźnie wertykalnej (tzn. w relacjach: jednostka – władza publiczna), jak i horyzontalnej (tzn. we wzajemnych relacjach między osobami fizycznymi i podmiotami podobnymi)⁹. Powinno to stopniowo doprowadzić do ukształtowania się nowego (tym razem pożytecznego) stereotypu, którego sens będzie można sprowadzić do następującej formuły: „konstytucja jest właśnie po to, żeby ją stosować”.

O rosnącej roli ustawy zasadniczej świadczą następujące fakty:

- 1) pytania z prawa konstytucyjnego pojawiają się na egzaminach wstępnych na każdą aplikację prawniczą;
- 2) na poszczególnych aplikacjach prawniczych osoby je odbywające uczęszczają na wykłady i ćwiczenia z prawa konstytucyjnego, a ich wiedza z tego zakresu jest sprawdzana w formie kolokwium;
- 3) prawo konstytucyjne jest jedną z dziedzin, których znajomość (teoretyczna i praktyczna) jest sprawdzana na egzaminach wieńczących poszczególne aplikacje prawnicze;
- 4) na rynku usług prawniczych rośnie zapotrzebowanie na praktyków, których wiedza i doświadczenie pozwalają na prawidłowe sporządzanie takich pism procesowych, jak: skarga konstytucyjna, skarga na przewlekłość postępowania, wnioski o ułaskawienie, wnioski do Rzecznika Praw Obywatelskich itp., a podstawą tych pism jest właśnie Konstytucja RP;
- 5) wiedza z zakresu prawa konstytucyjnego jest także nieodzowna, aby poważnie myśleć o prawidłowym sporządzeniu takich pism, jak skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu czy skarga do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w Luksemburgu.

Niniejsza książka wychodzi naprzeciw rosnącemu zainteresowaniu praktycznym rezonansom prawa konstytucyjnego. Jest adresowana przede wszystkim do aplikantów, a zakres prezentowanych w niej treści koresponduje z programami szkolenia z prawa konstytucyjnego i ustroju organów ochrony prawnej na poszczególnych aplikacjach prawniczych. W wyniku lektury niniejszej książki aplikant m.in.:

- 1) uzyska wiele informacji niezbędnych do gruntownego przygotowania się do kolokwium i egzaminów korporacyjnych z prawa konstytucyjnego i ustroju organów ochrony prawnej;
- 2) pozna – krok po kroku – kolejne elementy, które tworzą konstrukcje najważniejszych pism procesowych z zakresu prawa konstytucyjnego, aktualne poglądy nauki prawa i judykatury ich dotyczące, a także praktyczne wskazówki zwiększające szanse na pozytywne rozpatrzenie tych pism przez właściwe organy;

⁸ Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

⁹ Zob. np. K. Wojtyczek, *Horyzontalny wymiar praw człowieka zagwarantowanych w Konstytucji RP*, KPP 1999, z. 2, s. 229–233; A. Łabno, *Zasada bezpośredniego obowiązywania konstytucyjnych praw i wolności jednostki. Analiza prawnoporównawcza* (w:) *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997, s. 76.

3) zaznajomi się ze specyfiką wybranych organów ochrony prawnej oraz zasadami postępowania przed tymi organami.

Atutem książki jest poruszanie najbardziej aktualnych zagadnień związanych z procesami tworzenia i stosowania prawa. Dobitnymi tego przykładami są charakterystyki: fenomenu multicentryczności systemu źródeł prawa Rzeczypospolitej Polskiej i jego wpływu na procesy tworzenia i stosowania prawa czy prawa jednostki do rozpatrzenia jej sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki. Istotne jest także poruszenie w publikacji kwestii rodzajów norm konstytucyjnych. Z doświadczenia autora wynika, że ich prawidłowa identyfikacja i wykładnia stanowi problem nie tylko dla studentów I i II roku prawa, ale także dla aplikantów.

O oryginalności książki świadczy fakt, że zawiera ona swoiste „instrukcje” pisania poszczególnych pism procesowych. Szczegółowo omówione zostały w niej – krok po kroku – kolejne elementy (zarówno o charakterze materialnym, jak i formalnym), składające się na konstrukcje tych pism, zaczynając od daty i miejsca sporządzenia pisma, a kończąc na wykazie załączników. Autor odwołuje się przy tym do aktualnych poglądów nauki prawa i judykatury, które opatruje rzeczowym komentarzem. Zamieszcza także praktyczne wskazówki, zwiększające szanse na pozytywne rozpatrzenie poszczególnych pism procesowych przez właściwe organy. Prezentację każdego pisma wieńczy jego wzór (np. wzór skargi konstytucyjnej, wzór skargi na przewlekłość), stanowiący emanację praktycznego wykorzystania zaprezentowanych wcześniej uwag teoretycznych.

Publikacja zawiera także kazusy i testy pozwalające czytelnikowi sprawdzić i przećwiczyć nabyte w toku jej lektury umiejętności praktyczne.

Ze względu na swoje praktyczne ukierunkowanie, książka spotka się zapewne z zainteresowaniem nie tylko aplikantów, ale także innych osób, chcących np. prawidłowo sporządzić skargę konstytucyjną czy skargę na przewlekłość.

MULTICENTRYCZNOŚĆ SYSTEMU PRAWA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ I JEJ KONSEKWENCJE

1. Istota multicentryczności systemu prawa

Jesteśmy przyzwyczajeni do hierarchicznie uporządkowanego i monocentrycznego modelu systemu źródeł prawa, który można zobrazować jako piramidę lub drabinę. Cecha hierarchiczności oznacza, że akty lokowane na „piętrach” („szczeblach”) niższych muszą być zgodne z aktami lokowanymi na „piętrach” („szczeblach”) wyższych. W obrębie każdego z „pięter” („szczebli”) znajdują się ośrodki mające głos decydujący w zakresie stanowienia, stosowania, kontroli i wykładni prawa, co stanowi kwintesencję cechy monocentryczności systemu źródeł prawa¹⁰.

Z powyższym modelem, opartym na paradygmacie wywiedzionym z pozytywizmu prawniczego i normatywizmu¹¹, przychodzi nam się powoli rozstawać. Dzieje się tak za sprawą postępującego procesu transgraniczności prawa oraz pojawiania się nieznanymi dotąd sytuacji kolizyjnych, wynikających z przyznania kompetencji do dokonywania oceny w prawie różnym, często konkurencyjnym, ośrodkiem¹². W konsekwencji współczesne systemy prawa coraz mniej przypominają układ monocentryczny, a coraz bardziej konglomerat, w którym znajduje się wiele autonomicznych i niezależnych, choć wzajemnie oddziałujących na siebie, centrów decyzyjnych, w wiążący sposób wypełniających swoim działaniem tę samą przestrzeń prawną. Taki system, który można zobrazować jako sieć, określa się mianem multicentrycznego, policentrycznego czy też wielocentrycznego. Omawiane zjawisko bywa opisywane również jako pluralizm lub wielopoziomowość systemów prawnych¹³. Nie podlega dyskusji, że feno-

¹⁰ E. Łętowska, *Multicentryczność współczesnego systemu prawa i jej konsekwencje*, PiP 2005, z. 4, s. 3; tejsze, *„Multicentryczność” systemu prawa i wykładnia jej przyjazna* (w:) *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiełło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2005, s. 1129.

¹¹ Zob. S. Wronkowska, *Hansa Kelsena wizja systemu prawa* (w:) *Podstawowe założenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2010, s. 11–21; M. Zirk-Sadowski, *Kelsen a polski Trybunał Konstytucyjny* (w:) *Podstawowe założenia...*, s. 23–28.

¹² Zob. M. Stębelski, M. Zubik, *Posiedzenie Komitetu Nauk Prawnych PAN (Warszawa, 17 II 2005). Sprawozdanie z dnia 17 lutego 2005 r.*, http://www.knp.pan.pl/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=71, data odczytu: 15.11.2012 r.

¹³ A. Kalisz, *Multicentryczność systemu prawa polskiego w świetle działalności orzeczniczej Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, RPEiS 2007, z. 4, s. 35. Por. T. Snarski, P. Kusio, *Kilka uwag o multicentryczności systemu prawa*, Zeszyty Studenckie Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego 2008, nr 2, s. 211–218.

men multicentryczności systemu prawa, zasadniczo – nie wyłącznie – pojmowanej jako multicentryczność szeroko pojętego systemu źródeł prawa, jest jedną z ważniejszych tendencji współczesnego prawa.

Etymologia słowa „multicentryczność” wskazuje już na podstawowy sens, jakim jest wielość (multi) ośrodków (centrów) systemu prawa. Tę wielość można współcześnie odnajdywać na wielu poziomach procesów tworzenia i stosowania prawa. Po pierwsze, można mówić o wielości ośrodków prawotwórczych. Po drugie, o wielości systemów prawa, a więc o wielości obowiązujących porządków prawnych. Po trzecie, o wielości ośrodków stosowania prawa, mających charakter najwyższych instancji sądowych. Po czwarte, o wielości ośrodków mających kompetencję do interpretowania norm prawnych¹⁴.

Istota multicentryczności systemu prawa wyraża się zatem w możliwości jednoczesnego wypełniania tej samej przestrzeni prawnej przez normy prawne, interpretacje tych norm oraz orzecznictwo różnych centrów decyzyjnych, wolnych od hierarchicznej zależności. Innymi słowy, ten sam obszar stosunków społecznych jest reglamentowany przez normy, interpretacje i orzeczenia pochodzące od różnych: krajowych, europejskich i międzynarodowych – ośrodków normodawczych, interpretacyjnych oraz orzekających niezależnie od siebie sądów i trybunałów¹⁵.

W ramach zagadnienia multicentryczności systemu prawa można wyróżnić aspekt podmiotowy oraz przedmiotowy. Aspekt podmiotowy ujawnia się wówczas, gdy rozważania koncentrujemy na charakterystyce ośrodków, których akty stanowienia lub stosowania prawa zagospodarowują tę samą przestrzeń prawną. Chodzi tu zatem o multicentryczność ośrodków normotwórczych, przy czym mogą to być zarówno ośrodki stanowiące normy o charakterze ogólnym i abstrakcyjnym (tj. ośrodki stanowiące prawo), jak i ośrodki wydające normy o charakterze indywidualnym i konkretnym (tj. ośrodki stosujące prawo). Natomiast aspekt przedmiotowy zagadnienia multicentryczności jest akcentowany wówczas, gdy koncentrujemy się na samych aktach stanowienia, stosowania i interpretacji prawa, pochodzących od różnych ośrodków decyzyjnych i regulujących stosunki społeczne usytuowane w przestrzeni prawnej, w której akty te jednocześnie obowiązują. Chodzi tu zatem o multicentryczność źródeł prawa pojmowanych jako formy jego egzystencji¹⁶.

Fenomen multicentryczności systemu prawa można rozmaicie klasyfikować, w zależności od przyjętego *criterium divisionis*. Biorąc pod uwagę etap, na którym występuje interesujące nas zjawisko, możemy wyróżnić multicentryczność prawotwórczą, która występuje na etapie tworzenia prawa oraz multicentryczność adjudykacyjną, która występuje na etapie stosowania prawa. Podstawowa klasyfikacja omawianego zjawiska wyraża się jednak w podziale na: multicentryczność wewnętrzną (*internal multicentrism*), multicentryczność mieszaną (*mixed multicentrism*) oraz multicentryczność zewnętrzną (*external multicentrism*).

¹⁴ A. Kustra, *Wokół problemu multicentryczności systemu prawa*, PiP 2006, z. 6, s. 85.

¹⁵ A. Bisztyga, *Konstytucyjne aspekty multicentryczności systemu prawa (w:) Pluralizm moci a prawa*, red. D. Lengyelova, Bratislava 2009, s. 32.

¹⁶ Tamże, s. 32–33.

1.1. Multicentryczność wewnętrzna

Multicentryczność wewnętrzna dotyczy krajowych ośrodków stanowiących, stosujących i interpretujących prawo (aspekt podmiotowy) oraz aktów wydawanych przez te ośrodki (aspekt przedmiotowy). Pozbawiona jest ona zatem partycypacji międzynarodowych i europejskich ośrodków decyzyjnych oraz aktów przez te ośrodki wydawanych. Na pierwszy plan wysuwa się tutaj aspekt multicentryczności decyzyjnej, zawartej w podziale władzy na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, zakładającym poziomą decentralizację decyzji oraz w rozdziale kompetencji organów państwowych. Ten rodzaj multicentryczności wiązać się będzie zatem przede wszystkim z postępującą decentralizacją władzy państwowej, z przyznawaniem kompetencji prawotwórczych organom samorządu terytorialnego, a więc także z kwestią norm prawa miejscowego, jak również z szeroko rozumianą problematyką federalizmu państwowego¹⁷.

Multicentryczność wewnętrzną na gruncie polskiego systemu prawa dobrze obrazują spory między sądownictwem powszechnym a Trybunałem Konstytucyjnym na tle art. 8 ust. 2 ustawy zasadniczej stanowiącego, iż „przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej”. Otóż pojawiło się tu pytanie, w jakim stopniu Trybunał Konstytucyjny, a w jakim sądy powszechne powinny wypełnić wspólne pole, którym w tym przypadku jest możliwość bezpośredniego stosowania Konstytucji RP. Nakaz jej bezpośredniego stosowania jest adresowany między innymi do sądów. Tymczasem Trybunał Konstytucyjny zastosował stosunkowo wąską interpretację tego nakazu, poważnie krępując sądy w ich ambicjach. Stwierdził mianowicie, że w sytuacji, gdy sąd ma wątpliwości co do konstytucyjności przepisu ustawowego, który chce uczynić podstawą swojego rozstrzygnięcia, wówczas powinien przeprowadzić wykładnię tego przepisu w zgodzie z ustawą zasadniczą. Innymi słowy, sąd powinien dążyć do nadania mu znaczenia nienaruszającego ustawy zasadniczej. Natomiast jeżeli sąd nie jest w stanie przeprowadzić takiej wykładni, to powinien zawiesić postępowanie i wystąpić z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego. Sądy powszechne uważają, że to stanowisko jest wobec nich zbyt restrykcyjne i w uznaniowy, nieuzasadniony sposób ogranicza im możliwość wykorzystywania Konstytucji RP w codziennej praktyce orzeczniczej¹⁸.

Sądy powszechne kwestionują też skuteczność prawną tak zwanych wyroków interpretacyjnych Trybunału Konstytucyjnego, polegających na stwierdzeniu jedynie częściowej niekonstytucyjności przepisu (np. fragmentu jednostki redakcyjnej) albo częściowej niekonstytucyjności normy zawartej w przepisie. Ta metoda Trybunału Konstytucyjnego jest bardzo bliska zabiegowi interpretacji, a więc bliska interpretacji sądowej. I tu zarysowuje się owo „wspólne pole”, które jest zarazem polem praktycznego sporu między dwoma pionami sądownictwa: pionem konstytucyjnym i pionem powszechnym. Ten przypadek multicentryczności sytuuje się zatem w obrębie władzy sądowniczej. Występuje tu zarówno „wspólne pole”, podział kompetencji *quoad usum*, jak i pluralistyczne oddziaływanie¹⁹.

¹⁷ A. Kustra, *Wokół problemu...*, s. 86.

¹⁸ E. Łętowska, *Multicentryczność współczesnego systemu prawa...*, s. 4–5; też, „Multicentryczność” systemu prawa i wykładnia..., s. 1130; A. Bisztyga, *Konstytucyjne aspekty multicentryczności...*, s. 40.

¹⁹ E. Łętowska, *Multicentryczność współczesnego systemu prawa...*, s. 5; też, „Multicentryczność” systemu prawa i wykładnia..., s. 1130–1131; A. Bisztyga, *Konstytucyjne aspekty multicentryczności...*, s. 40–41.

Artur Biłgorajski – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; prowadzi wykłady i ćwiczenia z prawa konstytucyjnego i ustroju organów ochrony prawnej dla aplikantów radcowskich. Zainteresowania naukowe koncentruje wokół problematyki granic wolności wypowiedzi, wybranych aspektów prawa antydyskryminacyjnego i materii bezpośredniego stosowania Konstytucji RP.

■ Publikacja jest pierwszym opracowaniem z zakresu prawa konstytucyjnego i ustroju organów ochrony prawnej adresowanym *stricto* do praktyków. Zawiera swoiste „instrukcje” pisania poszczególnych pism procesowych. Szczegółowo omówione zostały kolejne elementy (zarówno o charakterze materialnym, jak i formalnym) składające się na konstrukcję tych pism, zaczynając od daty i miejsca sporządzenia pisma, a kończąc na wykazie załączników. Autor odwołuje się przy tym do aktualnych poglądów nauki prawa i judykatury, które opatruje rzeczowym komentarzem. Zamieszcza także praktyczne wskazówki zwiększające szanse na pozytywne rozpatrzenie poszczególnych pism procesowych przez właściwe organy.

■ Na końcu omówienia każdego pisma zamieszczono jego wzór. W opracowaniu znajdują się m.in.:

- wzór skargi konstytucyjnej,
- wzór skargi na przewlekłość postępowania,
- wzór wniosku o ulaskawienie.

■ Książka zawiera także kazusy i testy pozwalające czytelnikowi sprawdzić wiadomości teoretyczne oraz przećwiczyć umiejętności praktyczne nabyte w trakcie jej lektury.

■ Publikacja spotka się z zainteresowaniem adwokatów, radców prawnych, notariuszy, sędziów, prokuratorów, komorników i aplikantów zawodów prawniczych oraz studentów prawa (zwłaszcza tych, którzy odbywają praktyki w kancelariach lub współpracują ze studenckimi poradniami prawnymi).

Cena 59 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

